

ТЕМА 3

ТЕОРІЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ ТА СОЦІАЛЬНО-РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1. Суспільний добробут: поняття та теоретичні підходи.
2. Утилітарна теорія суспільного добробуту.
3. Монетарна теорія суспільного добробуту.
4. Теорія соціально-ринкової економіки

1. Суспільний добробут: поняття та теоретичні підходи

У економічній науці дотепер не сформована загальноновизнана теорія добробуту, яка містить кількісний вимірник добробуту, придатного до практичного застосування. Складність, з якою стикаються економісти при дослідженні проблем добробуту, обумовлена тим, що саме поняття «добробут» відноситься одночасно до економічної науки і до *етики*, тому будь-яка теорія добробуту явно або неявно базується на деяких етичних постулатах.

Добробут людини і суспільства є інтегральною оцінкою всіх аспектів життєдіяльності людини, яка показує, наскільки «добре» прожитий їм деякий період його життя. Для того, щоб наведене вище визначення добробуту мало змістовний сенс, необхідно встановити етичний критерій, який чітко визначає, що добре, а що погано для людини. Дану проблему вирішують в рамках двох різних підходів, індивідуалістського та інституційного.

1. *Індивідуалістичний підхід* в даний час домінує в економічній науці. Його суть полягає в тому, що тягар оцінки індивідуального добробуту покладається на саму людину, тільки сама людина здатна визначити, що добре для нього, а що погано. При цьому передбачається, що він здатний провести кількісну оцінку добробуту в будь-який період свого життя. Етичний постулат, котрий лежить в основі індивідуалістичної концепції добробуту, може бути сформульований таким чином: «Благом для людини є те, що він сам вважає для себе благом».

Індивідуалістичний підхід до визначення добробуту дозволяє економістам не зачіпати складну філософську проблему *суті людини* і обмежитися розглядом зовнішніх проявів цієї суті - його вчинків. Оскільки питання про суть людини при даному підході не розглядається, вчинки людини апіорі мають непередбачуваний, довільний характер. Таким чином, індивідуалістичний підхід фактично припускає атомістичний погляд на суспільство, при якому ігноруються стійкі міжособові зв'язки. Спроба обійти фундаментальну проблему суті добробуту приводить до надмірно спрощеної, механістичної моделі суспільства. *Домінуюче положення* індивідуалістичного підходу пояснюється двома основними причинами.

По-перше, трактування індивіда як єдиного суб'єкта оцінки свого добробуту дозволяє виключити з основ теорії етичні елементи. У результаті теорія добробуту знаходить видимість «чистої» економічної теорії.

По-друге, методологія сучасної економічної науки формувалася в епоху протистояння ідей лібералізму і марксизму. Для багатьох економістів визнання самої можливості об'єктивного вимірника добробуту рівносильне схваленню соціалістичної диктатури, яка нав'язує людині жорсткі норми поведінки

відповідно до деяких абстрактних ціннісних постулатів. Разом з тим об'єктивний підхід дає метод оцінки добробуту людини і не розповсюджується на нормативні аспекти економіки. Інакше кажучи, він відповідає на питання, чи правильно працює «термометр», але не дає ніяких рекомендацій, як треба «лікувати хворого».

2. *Інституціональний підхід* до визначення добробуту полягає в тому, що суть людини як такої виводиться з аналізу розвитку інститутів впродовж тривалого історичного періоду. На основі виявленої суті формулюється базовий етичний критерій, на якому будується теорія добробуту.

Індивідуалістичний підхід, трактуючи людину як ізольований і непізнаваний елемент суспільства, не дозволяє виявити загальні якості людей і сформулювати сутнісні узагальнення, без яких не може існувати жодна соціальна теорія. Інституційний підхід, навпаки, фіксує свою увагу на традиціях, що склалися в суспільстві, уявленнях, етичних нормах і ін. Кожна з існуючих в суспільстві етичних систем може служити основою для деякої інституційної концепції добробуту. У методологічному плані є два шляхи побудови інституційних теорій добробуту.

Перший шлях побудови інституційної теорії добробуту заснований на принципі методологічного *плюралізму* і полягає у відкритому визнанні суб'єктивності будь-якої інституційної теорії добробуту. В цьому випадку як базова може бути прийнята будь-яка етична система, що задовольняє суб'єктивним поглядам економіста-дослідника, при цьому будь-яка інша теорія добробуту, побудована на базі іншої етичної системи, матиме рівне право на існування.

Другий шлях полягає у встановленні «еталонної» етичної системи, яка приймається як єдина основа для побудови теорії добробуту. Прихильники такого підходу ставлять перед собою мету довести, що їх вибір є єдино правильним, тобто об'єктивним. Для цього вони нерідко звертаються до аналізу біологічної природи людини і використовують результати цього аналізу як природно-наукове обґрунтування своїх концепцій. Даний шлях побудови економічних теорій найбільш характерний для представників інституційної школи. Інститути традиційно розглядаються ними як результат закономірного розвитку природи і суспільства.

Теорія *суспільного прогресу* - це інституційна теорія добробуту, заснована на еталонній етичній системі. Поняття суспільного прогресу означає напрям розвитку суспільства, яке є бажаним з погляду вибраної еталонної етичної системи. При цьому допускається, що більшість членів суспільства можуть не розділяти дану концепцію суспільного прогресу. У основі *еволюційної теорії* суспільного прогресу лежить еталонна етична система, побудована на аналізі процесу еволюції живої природи. Прихильники цього підходу поширюють на суспільний розвиток такі риси біологічної еволюції, як боротьба за виживання, спадкоємство і отримання ознак, диференціація і ускладнення органів і ін. Еволюційний підхід до досліджень етичних аспектів економіки затверджується як переконлива альтернатива індивідуалістичному підходу.

Інституційний підхід до добробуту трактує розвиток як загальну об'єктивну категорію, що відноситься в рівній мірі до всіх членів суспільства. Тим самим

долається індивідуалістичний, атомістичний погляд на суспільство як на безліч незалежних один від одного індивідів, позбавлених єдиній суті.

Егалізм, навпаки, виходить з посилки, що рівність може бути досягнута в набагато ширших межах. Всі члени суспільства повинні мати не тільки рівні можливості, але і більш менш рівні результати. Цим досягається єдність і згуртованість нації, що відповідають ідеалам колективізму. Тому уряд повинен прагнути, щоб всі члени суспільства одержували рівні блага, які стали доступними завдяки успіхам розвитку цивілізації. Держава загального добробуту стає не тільки гаслом, але і метою економічної політики.

Особливим різновидом егалізму є **роулізіанський підхід**, розвинений в працях сучасного філософа Дж. Роулза. По Роулзу, повинна максимізуватися корисність найменш забезпечених членів суспільства. Від цього виграє суспільство в цілому.

2. Утилітарна теорія суспільного добробуту

В рамках індивідуалістичного підходу найбільше значення мають дві теорії добробуту: утилітаристська і монетарна (економічна).

Класичний лібералізм виходить з інтересів особи. Згідно даної теорії, кожна людина готова до активної автономної діяльності, здатна сам найефективніше реалізовувати свої таланти. Суспільство при такому підході характеризується як проста сукупність індивідів. Тому воно не має (і не повинно мати) власних, відмінних від індивідів цілей і намірів. Хороше суспільство - це таке суспільство, яке не заважає індивідам вільно реалізовувати свої приватні інтереси.

Уряд створений людьми для захисту їх прав (раніше всього права приватної власності і цивільних свобод), встановлених Конституцією. Виконуючи цю функцію (і обмежуючись нею), уряд найкращим чином служить людям. Оскільки не існує об'єктивних методів визначення того, що для індивідів краще і що гірше, то індивіди самі в змозі зрозуміти, що правильно і що помилково, спираючись на свої особисті переваги.

Свобода в системі координат класичного лібералізму є синонімом автономії і незалежності, вона досягається людьми самостійно, а не в результаті діяльності уряду. Рівність розуміється як рівність можливостей, а не як рівність результатів. Тому справедливість встановлюється самим ринком, а ефективність розуміється у дусі Парето-ефективності. Ефективність означає, що ресурси дісталися тим особам, які можуть сплатити за них найбільшу ціну і, отже, найраціональніше їх використовувати.

Утилітаризм вважає, що суспільний добробут є сумою функцій індивідуальних корисностей всіх членів. Така "арифметика щастя" спирається на передумову про можливість складання індивідуальних корисностей. Тому справедливість, на думку утилітаристів, існує там і тоді, де і коли вдається максимізувати сукупну корисність всіх членів суспільства.

Уряд, якщо він піклується про добробут суспільства, повинен у відомих межах здійснювати перерозподіл з метою максимізації корисності. Така максимізація не забезпечується ринком автоматично. Річ у тому, що корисність однієї і тієї ж грошової суми (наприклад, 100 тис. крб.) різна для різних категорій громадян. Якщо виходити з принципу убуючої граничної корисності. Очевидно, що ця сума представляє велику корисність для бідняка, чим для багатого людини. Звідси

зрозуміла доцільність такого перерозподілу. Проте утилітаристи вважають, що таке перерозподіл можливо лише в тих межах, які не ведуть до істотного зниження ефективності виробництва.

Утилітаристський добробут людини є його суб'єктивна оцінка свого добробуту. Вона залежить від двох чинників. Перший чинник обумовлений відчуттями людини, які не пов'язані безпосередньо з його вищою діяльністю, його називають *емоційним чинником*. Другий чинник обумовлений раціональними висновками, одержаними в результаті вищої діяльності людини, його називають *раціональним чинником*.

У теорії добробуту, заснованої на понятті корисності, індивід розглядається в ситуації *вільного вибору* одного набору з безлічі доступних йому наборів. Такий набір благ називають *станом* індивіда. Передбачається, що той набір, який вибирає індивід, має максимальну корисність, тобто забезпечує йому максимальний добробут. Процедура вибору дозволяє одержати порядкову (ординалістську) оцінку добробуту для кожного стану індивіда, але не дозволяє одержати розумну кількісну (кардиналістську) оцінку.

Суспільний добробут, або *суспільна корисність*, є утилітаристське поняття, похідне від поняття індивідуального добробуту. Передбачається, що суспільний добробут може бути зміряний, якщо відомі значення індивідуального добробуту всіх членів суспільства. Оскільки індивідуальна корисність визначається на основі вільного вибору індивіда, суспільна корисність трактується як результат деякої процедури *суспільного вибору*. Якщо яка-небудь утилітаристська теорія добробуту містить опис конкретної процедури суспільного вибору, то суспільний добробут визначається в ній однозначно. Якщо ж опис процедури суспільного вибору відсутній, то така теорія допускає *множинність* показників суспільного добробуту. Останній випадок уразливий з етичної точки зору. Так, одним з можливих способів суспільного вибору є диктатура, яка навряд чи буде визнана більшістю населення як суспільний механізм, здатний забезпечити високий суспільний добробут.

Функція суспільного добробуту - це залежність показника суспільного добробуту від показників індивідуального добробуту. Передбачається, що заданий деякий алгоритм обчислення цієї функції для кожного набору її аргументів, число яких співпадає з числом членів суспільства. Іншими словами, задана деяка процедура суспільного вибору. Звичайно функція суспільного добробуту задається шляхом того, що формально постулювало її найважливіших властивостей. Одним з них є зростання функції по кожному аргументу, тобто збільшення індивідуального добробуту будь-якого індивіда за інших рівних умов приводить до збільшення суспільного добробуту.

Утилітаристська концепція функції суспільного добробуту має ряд недоліків:

1. Формальний підхід до визначення даної функції не дає відповіді на питання про економічну *суть* суспільного добробуту. Якщо у разі індивідуального добробуту основою суб'єктивної оцінки служать емоційні реакції і раціональні висновки, то у разі суспільного добробуту змістовна основа показника суспільного добробуту відсутня, оскільки його існування просто постулюється. Процедура обчислення суспільного добробуту сама є результатом деякого суспільного вибору, який здійснювався в рамках деякої процедури, і т.д. Виникла

тут проблема «поганої нескінченності» не може бути вирішена в рамках формального підходу до визначення функції суспільного добробуту.

Утилітаристська концепція функції суспільного добробуту ігнорує *інституційну природу* суспільного вибору. У кожному суспільстві історично сформувалося певне домінуюче уявлення про те, яка процедура суспільного вибору забезпечує найбільшою мірою облік суб'єктивних оцінок індивідів при рішенні найважливіших проблем суспільного життя. Саме ця процедура претендує на роль єдиної процедури, яка повинна входити невід'ємним елементом у визначення суспільного добробуту. Таким чином, проблема оцінки суспільного добробуту одержує найбільш природне рішення на основі методологічних принципів інституційної школи.

Сучасна утилітаристська теорія суспільного добробуту фактично є абстрактною *математичною теорією*, яка оперує безрозмірними величинами, позбавленими економічного змісту.

Домінуючі в сучасному суспільстві уявлення про суспільний вибір засновані на етичних принципах демократії, які вимагають забезпечувати всім членам суспільства рівні можливості впливати на вироблення найважливіших колективних рішень. Оскільки питання про оцінку суспільного добробуту є одним з найважливіших для суспільства, встановлена процедура суспільного вибору повинна задовольняти принципу демократії. На практиці цей принцип реалізується за допомогою підсумовування суб'єктивних оцінок (голосів), яке забезпечує рівність індивідів в процесі суспільного вибору. Разом з тим адитивний спосіб оцінки суспільного добробуту суперечить індивідуалістичним принципам утилітаризму, для яких недопустима сама можливість складання суб'єктивних оцінок.

3. Монетарна теорія суспільного добробуту

Багато економістів визнають гроші як якнайкращого вимірники; добробуту, тобто дотримуються монетарної концепції добробуту. Ця концепція заснована на припущенні, що обмінювані на ринку товари грають найважливішу роль в забезпеченні добробуту кожної людини. При цьому акт товарного обміну трактується як первинний елемент, «атом» суспільного життя. Основи монетарної концепції добробуту були закладені економістами класичної *школи*, які, втім, фактично не використовували в своїй теорії термін добробут. Його роль виконував термін мінова *цінність*, який має етичне походження, прямо указує на зв'язок предмету, придбаного в результаті обміну, і добробуту його власника. Таким чином, мінова цінність в монетарній концепції характеризує здатність предмету за допомогою обміну на інші предмети збільшувати добробут індивіда., Звідси робиться висновок про тотожність добробуту і грошового доходу індивіда.

Теорія добробуту Артура Пігу займає в сучасній економічній науці центральне місце. По-перше, історично вона з'явилася першою теорією добробуту. По-друге, вона дотепер служить теоретичною основою монетарного підходу до дослідження соціальних явищ. По-третє, вона є інструментальною теорією, виведення якої застосовуються на практиці в більшості країн світу. *Етичною* основою теорії служить постулат класиків про тотожність мінової цінності і суспільної цінності. Пігу розділяє погляд Сміта на товарний обмін як на сутнісну

форму людських відносин, а міжособові інформаційні взаємодії їм фактично не розглядаються. Ринкова форма взаємодій

вважається якнайкращою, а тому вічної.

Добробут, в розумінні Пігу, складається з двох компонентів: *економічного добробуту* і *неекономічного добробуту*. Метод кількісної оцінки економічного добробуту викладений їм достатньо детально в книзі «Економічна теорія добробуту», але в ній не дано визначення або пояснення терміну *неекономічний добробут*. З викладу виходить, що під цим терміном позначається сукупність всіх «негрошових» чинників добробуту. Якщо визнати таке тлумачення неекономічного добробуту достатнім, тоді встає принципове питання про відносну значущість двох компонентів добробуту. Якщо роль економічного добробуту істотно переважає, то теорія Пігу обґрунтована. Якщо ж переважає роль неекономічного добробуту, то вона невірна. Пігу слідує етичним принципам монетарного підходу, тобто він переконаний, що економічний добробут є найважливішим чинником загального добробуту.

Економічний добробут пропонується розраховувати як *національний дивіденд*, який рівний сумі грошових доходів населення і грошового еквівалента послуг, що надаються людям. Пігу відкрито визнає, що він розуміє національний дивіденд в сенсі, запропонованому Британським відомством прибуткового податку. Таким чином, виключивши з розгляду сутнісну потребу людини у вищій діяльності і замінивши її в теоретичних міркуваннях на грошовий мотив, Пігу настільки звужив змістовну основу своєї теорії, що в результаті етична категорія добробуту виявилася тотожною статистичному показнику, що встановлюється інструкцією міністерства.

У економічній практиці сучасних розвинених країн суспільний добробут оцінюється монетарним показником «валовий внутрішній продукт на душу населення». Теоретичною основою цього методу послужила теорія добробуту А. Пігу. Внутрішні суперечності цієї теорії породжують ряд ситуацій, в яких стає очевидною непридатність показника ВВП як вимірник суспільного добробуту.

В сучасній змішаній економіці домінують три основні підходи:

- 1) класичний ліберальний;
- 2) утилітарний;
- 3) егалітарний.

Слід підкреслити, що всі ці підходи розвиваються в рамках ринкової економіки і не заперечують її

4. Теорія «соціально-ринкового господарства»

Теорія «соціально-ринкового» господарства мала своїм вихідним пунктом протиставлення ринкового господарства центрально-керованому господарству, заснованому на суспільній власності, а господарству, побудованому на базі приватної власності і централізовано керованому економічними угрупованнями (олігополія, монополія). Це була теорія «третього шляху» розвитку.

«Соціальне ринкове господарство» ґрунтується на чотирьох основних

принципах, сформульованих В.Ойкеном:

- 1) забезпечення відкритості ринку, вільної конкуренції без монополістичних обмежень;
- 2) свобода всіх господарських угод, тобто право підприємців продавати товари і купувати виробничі ресурси без будь-яких обмежень;
- 3) приватна власність як основа вільної конкуренції і свободи угод;
- 4) повна відповідальність підприємців за результати своєї діяльності.

В. Репке та О. Рюстов, що з 20-х рр. вивчали проблеми суспільного ладу, продовжували теоретичні пошуки під час другої світової війни, перебуваючи в еміграції. Вони намагалися визначити принципи свідомої побудови суспільного ладу через поєднання традицій класичного лібералізму, ідеї природного економічного порядку та керівної ролі держави.

За визначенням Репке, роль держави має обмежуватися створенням такої економічної атмосфери, яка б найбільшою мірою сприяла підтримуванню господарського порядку, за якого спрацьовували б економічні стимули до праці та стихійно визначались пропорції виробництв. Тобто економічна політика держави має гарантувати свободу, під якою слід розуміти суворий порядок в економічній діяльності, що забезпечується через ринок, вільну конкуренцію і вільне ціноутворення. Такий господарський порядок учений називає «ринковим господарством», принциповою основою якого є приватна власність та егоїстичний інтерес окремого виробника, якому протистоїть споживач.

Розвиток неоліберальної теорії вільного ринкового господарства зв'язується також з ім'ям А. Мюллера-Армака, який уперше сформулював ідею створення «соціально-ринкової» економіки – такої економічної системи, у межах котрої «принцип свободи ринку поєднується з принципом соціальної рівності», коли досягнення ринкового господарства доступні для всіх членів суспільства. Економічна політика держави має полягати в тому, що вона оберігатиме конкуренцію та забезпечуватиме вирівнювання доходів громадян за допомогою раціональної фіскальної політики.

Мюллер-Армак указував на те, що під соціально-ринковим господарством він розуміє не впровадження природного економічного порядку, тобто абсолютизацію ринкових відносин, а свідомий синтез, коли створюване ринковим господарством багатство розподіляється під контролем держави. Цей контроль здійснюється через економічні механізми.

Отже, складовими соціально-ринкового господарства є: конкурентна ринкова економіка на засадах приватної власності (всебічний *розвиток конкуренції* як фактору системного порядку, боротьба з монополізмом, підтримка середнього і дрібного підприємництва, створення умов для виявлення здібностей кожної людини) та держава, що з допомогою економічних механізмів перерозподіляє національний дохід з метою забезпечення соціальної справедливості.

Розробники моделі «соціального ринкового господарства» вважають, що за

його умов важливою є спеціальна соціально-економічна політика, яку держава має проводити за чотирма основними напрямками:

- по-перше, приймати закони, які б ставили під контроль монополії, олігополії і картелі (монопольні змови), і забезпечити простір конкуренції;
- по-друге, контролювати розподіл національного доходу для запобігання надмірній соціальній диференціації;
- по-третє, проводити активну кон'юнктурну політику, сприяти зайнятості населення, стабілізації цін, досягненню економічної рівноваги й активного платіжного балансу;
- по-четверте, залучати до власності широкі маси населення, впроваджуючи в життя принцип «власність – для всіх».

Специфічна *соціальна політика* економічного порядку держави забезпечує економічну свободу всім господарюючим суб'єктам, перетворення кожного в акціонера (народні акції), зароблених шляхом капіталізації заробітної плати та інвестуванням у виробництво. Справедливий розподіл доходу забезпечує держава шляхом використання податкової політики.

На думку Мюллера-Армака, найважливішим інструментом державного втручання в процес перерозподілу є оподаткування, яке регулюється відповідно до економічної ситуації: для стимулювання чи стримування ініціативи, урівноважування попиту та пропозиції згідно з рівнем доходу та з урахуванням його джерел, а також із національною структурною політикою держави. Усе це має бути спрямоване на досягнення основної мети державного управління – проведення соціально орієнтованої політики.

Важливим принципом податкової політики є стимулювання індивідів у їхній діяльності з підвищення добробуту за рахунок власних сил. Таким може бути, наприклад, установлення пільгових податків на час, коли організується нове підприємство, чи на доходи, які використовуються для будівництва житла.

Податки є основою формування державного бюджету, а отже, матеріальною основою виконання соціальних програм держави. Мюллер-Армак особливо наголошує на тім, що коли податкова система шкодитиме ринковому господарству, то усе це передовсім відіб'ється на доходах держави.

Витрати держави на соціальні потреби також мають бути цілеспрямованими, тобто мають відповідати двом вимогам – соціального вирівнювання (не зрівнялівки!) та стимулювання ініціативи. Асигнування коштів на соціальні цілі відбувається у кількох напрямках: наприклад, забезпечення груп населення, що зазнали збитків унаслідок війни, тих, що були на державній службі; виплати та дотації соціально незахищеним прошаркам населення; дотації багатодітним сім'ям (з метою стимулювання народжуваності); дотації та виплати у вигляді допомоги із фондів соціального страхування; підтримка різних форм заощаджень; дотації та поручительство держави для отримання цільових кредитів; надання пільгових позичок; підтримування певного рівня цін на окремі види товарів; дотації в митній сфері

тощо. Ці прямі витрати здійснюються в межах затверджених соціальних програм.

Важливого значення Мюллер-Армак, як і Ойкен, надавав державній структурній політиці у сфері відносин власності. Він уважав, що держава має сприяти розширенню приватного сектора, підтримувати процес демонополізації власності, заохочуючи населення інвестувати заощадження у виробництво (надавати кредити для придбання акцій, відкриття нових підприємств, будівництва тощо).

Та чи не найважливішим інструментом державного регулювання, за Мюллером-Армаком, є політика стабілізації грошової маси як головної умови безінфляційного розвитку.

Усі ці принципи, що лежать в основі перерозподілу національного доходу на користь соціальної сфери, виключають безпосереднє втручання держави в економіку чи реалізацію таких заходів, що завадили б приватнопідприємницькій ініціативі, наприклад, необґрунтовану соціальну допомогу, яка не виключає зловживань, чи створення сектора громадських робіт (штучні робочі місця), фіксацію певного рівня заробітної плати чи цін і т. п.

Теоретичну та практичну модель німецьких ордолібералів можна назвати вченням про свідомий вибір суспільної системи, що передбачає:

1. Формування сильного ринкового господарства, заснованого на різноманітних формах власності на засоби виробництва, що конкурують між собою;
2. Абсолютизацію ролі держави у формуванні сприятливого суспільного середовища розвитку економіки та соціальних відносин через запровадження раціональної правової бази та ідеології соціального партнерства, створення розвиненої інфраструктури соціальних гарантій, державний протекціонізм.

Ідею свідомо створюваного соціально-ринкового порядку, розвинуту в працях найвідоміших представників фрейбурзької школи, було апробовано у надзвичайно сприятливих для цього умовах післявоєнної Німеччини, країни зі зруйнованим господарством та відсутністю будь-якого економічного ладу.

Для України, яка розпочала самостійно формувати свою економічну політику на принципах демократії, свободи підприємництва і відкритості для інтеграції у світове економічне товариство, важливим є критичне переосмислення і врахування теорії і практики німецького ордолібералізму. Поряд з визнанням загальних цінностей і принципів лібералізації господарського життя, для України, яка не має досвіду переходу від неринкової економіки до ринкової, надзвичайно важливого значення набуває (як свого часу і для післявоєнної ФРН) наявність міцної державної політики, спрямованої на ринкову трансформацію напівзруйнованої, посттоталітарної адміністративно-командної системи, на створення ринкових структур, що саморегулюються.